ORGANIZACE SPECIALIZOVANÝCH STŘEDISEK POMOCI STUDENTŮM SE SPECIÁLNÍMI POTŘEBAMI NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH V ČR

Organization of specialized centres for helping students with special needs at universities in the Czech Republic

IX: 213–458, 2007
ISSN 1212–4117

Gabriela Burešová

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, katedra klinických oborů

Summary

One of steps to an improved integration of handicapped students at universities is so called specialized centre for helping students with special needs. In general, this type of the centre has a uniform target, which is providing the help for handicapped students in their study. The specialized centres for helping students with special needs as whole are operated by universities such as Charles University (UK) in Prague, Palacký University (UP) in Olomouc, Masaryk University (MU) in Brno and the University of South Bohemia in České Budějovice (JU). In 2005, at the universities mentioned, questionnaire examination was implemented with a target to ascertain the measure of the satisfaction of students with the services provided by the centre. Within the scope of a research, handicapped students were inquired at the universities mentioned. The results of the questionnaire examination demonstrate what services of the specialized centres are most frequently employed by the students. The results also indicate that in general, students with handicaps invite services of the specialized centre, which will help them compensate their specific study requirements and thus, they recommend the foundation of these centres at other universities, too. The purpose of the present contribution is to familiarize the public not only with the scope of the activity of particular centres for helping handicapped students in the Czech Republic, but also with the ratio of the applicability of particular services, which are offered to the students. The results acquired by the questionnaire examination were used in the course of establishing a similar centre at the University of South Bohemia.

Key words: Integration – special needs – handicap – specialized centre

Souhrn

Jedním z kroků k lepší integraci handicapovaných studentů na vysokých školách je takzvané specializované středisko pomoci studentům se speciálními potřebami. Obecně má tento typ střediska jednotné poslání, kterým je poskytnout handicapovaným studentům pomoc při jejich studiu. Specializovaná střediska pomoci studentům se speciálními potřebami jako celek provozují vysoké školy jako jsou Univerzita Karlova (UK) v Praze, Univerzita Palackého (UP) v Olomouci, Masarykova univerzita (MU) v Brně či Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích (JU). V roce 2005 bylo na uvedených univerzitách realizováno dotazníkové šetření s cílem zjistit míru spokojenosti studentů s poskytovanými službami střediska. V rámci výzkumu byli dotazováni studenti s postižením na uvedených univerzitách. Výsledky dotazníkového šetření ukazují, jaké služby specializovaného střediska studenti využívají nejvíce. Z výsledků dále vyplývá, že studenti s handicapem obecně vítají služby specializovaného střediska, které jim pomáhá kompenzovat jejich specifické studijní nároky a doporučují vznik takového střediska i na jiných univerzitách. Cílem tohoto příspěvku je seznámit veřejnost nejenom s náplní jednotlivých středisek pomoci handicapovaným studentům v České republice, ale také s poměrem využitelnosti jednotlivých služeb, které střediska studentům nabízejí. Výsledky získané dotazníkovým šetřením byly využity při budování podobného střediska na Jihočeské univerzitě.

Klíčová slova: integrace – speciální potřeby – handicap – specializované středisko

ÚVOD

Specializovaná střediska pomoci studentům se speciálními potřebami jako celek provozují vysoké školy: Univerzita Karlova (UK) v Praze, Univerzita Palackého (UP) v Olomouci, Masarykova univerzita (MU) v Brně a Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích (JU).

Obecně se středisko soustředí zejména na pomoc při adaptaci nových studentů v novém prostředí, snaží se vyjít studentům co možná nejvíce vstříc při řešení jejich problémů. Samozřejmě i na jiných univerzitách mají podobné oddělení, ale toto nefunguje jako plnohodnotné středisko zaměřené na co nejkomplexnější poskytování služeb. Otevření tohoto střediska na univerzitě je dalším krokem k lepší integraci studentů s handicapem na vysoké škole.

KANCELÁŘ PRO STUDENTY SE SPECIÁLNÍMI POTŘEBAMI PŘI UK V PRAZE

Kancelář pro studenty se speciálními potřebami při UK v Praze vznikla 17. května 2004. Je součástí Informačně-poradenského centra UK, které mimo jiné nabízí i všeobecné informace a konzultace o studiu na UK a její činnost je v kompetenci prorektora pro sociální záležitosti UK. Tato kancelář eviduje celkem 120 studentů s handicapem. Z toho je 70 % tělesně postižených, 20 % sluchově postižených a 10 % zrakově postižených. Studenti ve středisku nejvíce využívají služeb osobní asistence, řeší studijní záležitosti a využívají tisku a kopírování zdarma (Burešová, 2005, s. 60).

Další činnosti kanceláře jsou následující:

- spolupráce s ostatními odděleními Informačně poradenského centra (dále IPC UK), s kontaktními osobami pro studenty se speciálními potřebami na fakultách, s pracovníky studijních oddělení a dalších odborných pracovišť na Univerzitě Karlově;
- evidence posluchačů, kteří požádají o speciální pomoc – je s nimi v kontaktu, poskytuje jim relevantní informace, získává od nich zpětnou vazbu o službách univerzity;
- informuje o podmínkách studia na UK budoucí studenty – středoškoláky s handicapem; zajišťuje, aby včas získali přesné informace o přijímacím řízení;
- věnuje zvláštní pozornost studentům s handicapem v prvních ročnících studia,

zajišťuje jim pomoc s adaptací na nové podmínky (orientace na fakultě, koleji, menze);

- pomocí fakultních koordinátorů eviduje zahraniční zájemce o studium s handicapem na UK v předstihu, aby mohly být vytvořeny podmínky pro jejich ubytování a stravování;
- eviduje subjekty (státní i evropské instituce, nadace, grantové agentury) poskytující finanční prostředky, jak pracovištím, tak jednotlivcům – studentům s handicapem; spolupracuje na uvedené problematice s vedením IPC UK;
- vyjadřuje se ke stavebním úpravám kolejí i menz a vybavování pokojů pro studenty s handicapem, iniciuje zlepšování podmínek bydlení a stravování, podílí se na řešení dopravy studentů na přednášky, semináře a praktická cvičení;
- koordinuje služby a další pomoc studentům se speciálními potřebami (osobní asistence, asistenční tlumočení, pomoc při pořizování studijní literatury);
- spolupracuje s obdobnými pracovišti na jiných vysokých školách a se zájmovými organizacemi lidí s handicapem;
- spolupracuje s Centrem sportovních aktivit zdravotně postižených na UK a podporuje jeho činnost;
- doplňuje a aktualizuje webové stránky pro studenty se speciálními potřebami;
- aktualizuje a každoročně vydává informační brožury, zajišťuje jejich cílenou distribuci;
- sleduje nové podněty, nové metody, nová zařízení aj.; informuje o nich, eventuálně iniciuje jejich zavádění na UK;
- v přiměřené míře realizuje výše uvedené body též vůči zdravotně postiženým zaměstnancům UK i uchazečům o zaměstnání.

CENTRUM POMOCI HANDICAPOVANÝM PŘI UP V OLOMOUCI

Centrum pomoci handicapovaným při UP v Olomouci, dále jen centrum, se nachází při katedře speciální pedagogiky. Bylo založeno v roce 1996 na základě řešení grantu Fondu rozvoje vysokých škol. Toto zařízení poskytuje speciálně pedagogické služby všem handicapovaným studentům UP.

Centrum sídlí v prostorách Pedagogické fakulty a jeho provoz je zajišťován během školního roku, tj. od září do června. Poradenské služby jsou poskytovány na základě osobní žádosti klienta, zpravidla po telefonické domluvě. Konzultační hodiny jednotlivých oddělení centra jsou převážně v odpoledních hodinách v průběhu příslušných semestrů. V případě individuální potřeby probíhá poradenská činnost i mimo prostor centra.

Speciální poradenské služby jsou poskytovány především osobám s narušenou komunikační schopností, se zrakovým postižením, se sluchovým postižením, s poruchou hybnosti, se specifickými poruchami učení a chování a s více vadami.

Centrum poskytuje komplexní poradenský, technický a terapeutický servis studentům, dále také spolupracuje se studijními odděleními jednotlivých fakult UP a poskytuje poradenské služby pro vyučující. Informační a poradenský servis se také poskytuje uchazečům o přijetí ke studiu a studentům s handicapem na středních školách.

Při přijímacích pohovorech ke studiu na VŠ poskytuje centrum komplexní tlumočnický a průvodcovský servis.

Poradenská pracovníci centra vykonávají svou činnost bez nároku na finanční ohodnocení. Poskytují se speciálně a formálně upravené testové materiály. Aby nebyla poškozena osobní identita a nebyla příčinou diskriminace, doporučují se různé formy průběhu přijímacího pohovoru.

Pomoc handicapovaným je poskytována v mnoha formách, konkrétně se jedná o průvodcovské služby těžce zrakově postiženým (nevidomým) klientům, simultánní tlumočnické a průvodcovské služby těžce sluchově postiženým klientům (neslyšícím), konzultační činnost týkající se studijních záležitostí klientů (pravidelná i nárázová), převod studijních materiálů z černočerné formy do Braillova písma, asistenční činnost v rámci péče o klienty s vyšším omezením hybnosti. Klientům jsou k dispozici protetické pomůcky, speciálně upravený počítačový software usnadňující čtení, připojení k internetu s hlasovým výstupem, logopedické programy a pomůcky, odborná výkladová literatura, legislativní pomoc.

V tomto centru je evidováno celkem 60 studentů s handicapem. Z toho je 40 % slu-

chově postižených, 40 % zrakově postižených a 20 % tělesně postižených. Studenti zde využívají nejvíce služeb tlumočení do znakové řeči, zapůjčení pomůcek a studijní literatury, osobní asistence a také zde řeší studijní záležitosti (Burešová, 2005, s. 65).

STŘEDISKO PRO POMOC STUDENTŮM SE SPECIFICKÝMI NÁROKY PŘI MU V BRNĚ

Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky (Teiresiás) je na Masarykově univerzitě v Brně celouniverzitním pracovištěm. Vznikalo postupně v letech 1995–1997 nezávisle na třech fakultách MU v Brně. Ze začátku se věnovalo zejména studentům nevidomým a slabozrakým. V roce 2000 byla Fakulta informatiky MU předkladatelkou grantového projektu Fondu rozvoje vysokých škol, díky kterému bylo možné středisko technicky vybavit. Vzniklo tak i na MU v Brně Středisko pro pomoc handicapovaným studentům po vzoru již zřízených středisek na Karlově univerzitě v Praze a Palackého univerzitě v Olomouci. Jeho úkolem je také zajišťovat, aby studijní obory byly v co největší možné míře přístupné studentům nevidomým a slabozrakým, neslyšícím a nedoslýchavým, s pohybovým handicapem, případně jinak postiženým.

Středisko na Masarykově univerzitě v Brně je také garantem programu celoživotního vzdělávání nevidomých, jehož cílem je umožnit zrakově postižené veřejnosti, aby si bez ohledu na věk a sociální postavení doplnila vzdělání v dílčích předmětech akreditovaných studijních oborů způsobem odpovídajícím zrakovému postižení.

Ve středisku Teiresiás se od počátku v oblasti asistence o zrakově postižené studenty klade důraz na přímou specializovanou výuku odborných vysokoškolských předmětů (hmatová filologie, hmatová matematika), nikoli jen na metody orientace a sebeobsluhy nebo práce se speciální technikou. Středisko tak slučuje asistenci speciálně pedagogickou a informatickou. Stejně tak i v případě sluchového handicapu usiluje středisko Teiresiás o vyvážený kompromis různých existujících koncepcí, především metody orální a znakové.

Hlavní náplň Střediska pro pomoc studentům se specifickými nároky na Masarykově univerzitě v Brně shrnují následující body:

- je výukovým centrem s rozsáhlou vlastní výukou (lektorské kurzy doplňující nebo

nahrazující řádnou výuku, kurzy celoživotního vzdělávání);

- má vlastní celouniverzitní studijní oddělení, kde se studenti s handicapem mohou registrovat. Toto oddělení má také právo průběžně kontrolovat studium studentů s postižením v Informačním systému MU;
- je i poradenským a metodickým centrem pro středoškolské studenty s postižením;
- je výzkumným pracovištěm s vývojem vlastních technologických řešení;
- jako jediné v republice má charakter braillovského vydavatelství, celostátní vysokoškolské knihovny, tlumočnického centra a asistentického dispečinku.

Na středisku pomoci studentům se specifickými nároky v Brně je evidováno celkem 130 studentů s postižením. Z toho je 50 % zrakově postižených, 40 % sluchově postižených a 10 % tělesně postižených. Studenti zde nejvíce využívají služeb zapůjčení studijní literatury a služeb studijního oddělení při řešení studijních záležitostí. Studenti v Brně ve velké většině uvedli, že si místo studia vybrali právě podle služeb střediska (Burešová, 2005, s. 69).

TYFLOPEDICKÉ POČÍTAČOVÉ PRACOVÍŠTĚ PŘI ZSF JU V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Na základě grantu Fondu rozvoje vysokých škol s názvem Zmapování potřeb pro integraci zdravotně postižených studentů na Jihočeské a Ostravské univerzitě vzniklo i na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích Tyflopeditické počítačové pracoviště. Toto počítačové centrum pro osoby se zrakovým postižením nabízí své služby nejen studentům celé JU, ale i ostatním žákům, studentům a široké veřejnosti se zrakovým postižením v jihočeském regionu.

V centru se nachází tři počítače pro slabozraké studenty a jeden pro studenty plně nevidomé, stolní scanner pro slabozraké a moderní elektronická skládací kamerová zvětšovací lupa. Počítače pro slabozraké umožňují komunikaci s uživatelem pomocí odcítacího programu Zo-

omText s hlasovým výstupem, rozpoznávacím programem OCR ABBY Fine Reader a internetovým prohlížečem pro nevidomé WebBIE. Tyto programy umožňují, aby uživatel viděl a slyšel vše z obrazovky, a tudíž měl přístup k dokumentům, aplikacím, internetu a elektronické poště. Počítač pro nevidomé uživatele od počítače pro slabozraké odlišuje zejména speciálním odcítacím programem Jaws Standard, jehož výstup je přiváděn do 44znakového braillovského řádku Tieman Braille Voyager, který ho přemění na Braillovo bodové písmo.

Na celé JU jsou evidováni čtyři studenti s postižením. Dva mají tělesné postižení, 1 sluchové postižení a 1 zrakové postižení. V době výzkumu ještě pracoviště nebylo v provozu a výsledky ukazují, že by studenti uvítali podobné středisko jako nabízí ostatní univerzity. Především proto, aby jim to jistým způsobem usnadnilo studium – v duchu poskytování studijních materiálů, kompenzačních pomůcek a psychologické pomoci.

Centrum na JU je nejmladší a nejmenší ze všech zmíněných center pro handicapované studenty. Přesto zaslouží chválu, neboť vzhledem k velikosti univerzity v porovnání s ostatními to je veliký rozdíl. Vybudování tohoto centra je jedním ze zrealizovaných kroků k lepší integraci osob s handicapem na univerzitě.

LITERATURA

BUREŠOVÁ, G.: Možnost zřízení specializovaného oddělení pro vzdělávací potřeby vysokoškolských studentů s postižením na JU. *Diplomová práce*, České Budějovice: Zdravotně sociální fakulta, 2005.

Centrum pomoci handicapovaným při UP v Olomouci. [online], [cit. 2007-05-20]. Dostupné z: <http://ksp.upol.cz/cz/cph.htm>.

Kancelář pro studenty se speciálními potřebami při UK v Praze. [online], [cit. 2007-05-20]. Dostupné z: <http://www.cuni.cz/UK-297.html>.

Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky při MU v Brně. [online], [cit. 2007-05-20]. Dostupné z: <http://www.teiresias.muni.cz/?chapter>.

Tyflopeditické počítačové pracoviště při ZSF JČU v Českých Budějovicích. [online], [cit. 2007-05-20]. Dostupné z: <http://www.zsf.jcu.cz/struktura/katedry/it/>.

Gabriela Burešová
buresg00@zsf.jcu.cz